

השיעור הגדול בעולם שנת הלימודים תשע"ט מערך פעילות לכיתות י' – י"ב

"כל אחד הוא צליל וכולנו מנגינה"

מתחילים בהשתתפות, שומרים על ייחודיות, בונים "אחדות דעים"

מבוא למורה

"אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים קטנים קל וחומר בעצמן. אמר רבן גמליאל : כשהקטנים רואים שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים הם בעצמם ונשמעים לגדולים כחובה המוטלת עליהם"...
מסכת ראש השנה כ"ה

כל אדם, ובמיוחד צעיר, זכאי שקולו יישמע. אנו מחויבים להקשיב ולהתייחס לדבריהם של ילדים ונוער, אם כי אנו לא חייבים לקבל את הדעה שלהם. זה חוסנה של חברה שחופש הביטוי מוגבל בה אם הדברים עלולים לפגוע, אך קולות רבים הנשמעים בונים את התרבות המשותפת. הזכות להשתתפות הוגדרה כזכות מרכזית של ילדים וכאחד העקרונות הבסיסיים והחיוניים ליישום האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה על ידי הועדה לזכויות הילד של האו"ם. עקרון ההשתתפות נקבע באמנה הבינלאומית לזכויות הילד בעיקר בסעיפים 12,13,15,17,28.¹

צעד ראשון והכרחי הוא הגדרת הזכות להשתתפות. סעיף 12 המגדיר השתתפות של ילדים הינו זכות בסיסית ומרכזית באמנה לזכויות הילד. על פי סעיף זה –

1. "מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לחוות דעה משלו את הזכות להביע דעה כזו בחופשיות בכל עניין הנוגע לו, תוך מתן משקל ראוי לדעותיו, בהתאם לגילו ולמידת בגרותו של הילד.
2. למטרה זו תינתן לילד הזדמנות להישמע בכל הליך שיפוטי או מנהלי הנוגע לו במישרין או בעקיפין, באמצעות נציג או גוף מתאים, בצורה המתאימה לסדרי הגין שבדין הלאומי."

סעיף 13 באמנה גם הוא מדגיש את הזכות של ילדים ובני נוער להישמע ולהתבטא. לפי סעיף זה –
1. "לילד תהא הזכות לחופש ביטוי; זכות זו תכלול את החופש לבקש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות

מכל סוג שהוא ללא התחשבות בגבולות בעל פה, בכתב או בדפוס, בצורת אמנות או באמצעי אחר, לפי בחירת הילד.
2. הפעלת זכות זו יכול שתהיה כפופה למגבלות מסוימות, ובלבד שהם יהיו כאלה הנקבעות בחוק, והדרושות:
א. כדי לשמור על זכויות של אחרים או על שמם הטוב; או
ב. כדי לשמור על ביטחון לאומי, סדר ציבורי (תקנת הציבור), בריאות הציבור או המוסר."

העובדה שילדים ובני נוער מעורבים בהחלטות המשפיעות עליהם בהתאם ליכולות שלהם מבטאת מידה של כבוד כלפיהם. ההשתתפות היא גם דרך למימוש זכויות אחרות שלהם באמצעות השמעת קולם, ביטוי עמדות ודעות, או האפשרות לשאול שאלות ולחקור את המציאות. נשאלת השאלה – למה חשוב להקשיב לילדים? ניתן להציע לשאלה זו מספר תשובות – השתתפות תורמת להתפתחות אישית של יכולות קוגניטיביות וכישורים חברתיים, היא מסייעת להגן על ילדים ובני נוער מפני מצבי פגיעה בעצם עידודם לספר על הקורה אותם ולקבל מידע הנוגע

¹ האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה –

לפגיעות אלו, היא מחזקת אחריות אישית ואזרחית, ומקדמת סובלנות וכבוד לאחר ולדעותיו.

2

אי לכך, הגדרת הזכות ואפשרויות היישום שלה מאפשרים למבוגרים לברר האם זכות זו ואחרות מיושמות. יש לקיים את תהליך הבירור בהבניה משותפת שבה הילדים עצמם נוטלים תפקיד פעיל.

בתהליך החינוכי, מערך יחסים משתף כל עוד הוא מכיר בזכותם של ילדים לקבל מידע, להביע דעות, להישמע ולהשפיע על החלטות המתקבלות בנושאים המעניינים אותם ואשר רלוונטיים אליהם ברמה המשפחתית, החינוכית, הבריאותית, המשפטית, הקהילתית, התקשורתית וכן בכל הנוגע למדיניות ציבורית מקומית או לאומית, בהתאם לעקרונות אי-האפליה, אוטונומיה מתקדמת וטובת הילד, הזכות לחיים והזכות להתפתחותם.

יש להתייחס להשתתפות של ילדים ובני נוער בשתי רמות – כזכות אזרחית, וכתהליך חינוכי שמטרתו לעודד ולחזק את היכולות של ילדים ובני נוער להשתתף בקבלת החלטות עבור עצמם ובעבור אחרים בקבוצת השווים ובקהילה. החוויות שלהם בתהליכי השתתפות מהוות את התשתית לפיתוח כישורים אזרחיים ולהעמקת מחויבות והנעה לפעולה. ההשתתפות היא גם אמצעי של ילדים ובני נוער לסנגר על מצבם, להשפיע ולחולל שינויים בסביבות החיים שלהם.³

על מנת להבטיח השתתפות משמעותית של ילדים נדרשים מספר צעדי פתיחה:

מידע: המידע נתפס כזכות בפני עצמה וכתנאי לשיתוף. מקור המידע חייב להיות נגיש, מובן, מותאם לגיל ההתפתחות ואמין כדי שיהיה אפשר לעשות בו שימוש.

יצירה וטיפול אווירה של שיתוף: הכוונה היא לאווירה ידידותית הכוללת את החופש והכבוד, שיבטיחו שדעותיהם של הילדים יילקחו בחשבון, תוך מניעת כל סכנה להעלבה, להפחדה או לענישה על הבעת דעה.

הבניית מסגרות ומפגשים: פגישות עם אחרים, מפגשי דיון עם בני גילם, אנשים מבוגרים או מוסדות ודרכים לארגון הידע האישי שלהם.

עידוד הזדמנויות: התנסויות שיתוף מהוות הזדמנויות לשינוי בכל הקשור לניעות חברתית, הקשבה פעילה והתייחסות לנאמר, מניעת אפליה, מניעת שיח מעליב, עידוד דיון מכבד וכד'. התנסויות אלו מקדמות נקודות מבט ודרכים חדשות לתקשורת עם בני גילם, בני הדורות האחרים והקהילה, ובכך מאפשרות עשיית שימוש במקומות שבעבר נתפסו כזרים או מאיימים.

² https://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf

³ קידום השתתפות משמעותית ואתית של ילדים כדרך למניעת אלימות בילדים – http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/22A47385-4A0C-4745-8000-823C4C832215/211624/chpart_childrenviolenceHebrew.pdf

למידת לקחים חשובים: לקח הוא חשוב רק כאשר הוא מאפשר הבנייה מחודשת של האופן בו האדם תופס את המציאות, ושינוי העמדה האישית שלו בהתאם לכך.

הפעילות תתקיים במספר שלבים על פי לוח הזמנים הבא –

שלב	פעילות	לוח זמנים
משדר פתיחה סינכרוני / א-סינכרוני	בתי ספר נרשמים יוכלו לצפות במשדר בשידור חי ולאחר מכן כהקלטה	18 נובמבר 2018
מערכי שיעורים	מערכי שיעורים מותאמים לחטיבות הגיל שיופצו לבתי הספר הנרשמים. הפעילות תתקיים בכיתות	19 – 30 נובמבר 2018
פעילות אינטראקטיבית שיתופית	מספר פעילויות דיגיטליות שיתופיות – כל ביי"ס שנרשם יוסיף את שמו למפה שיתופית על מנת שנראה פריסה ארצית של בתי ספר. יצירת ענן מילים – כל ביי"ס יתרום מילים העוסקות בהשתתפות בעקבות הלמידה. הפעילות תעוצב כמיני מוק ותותאם לכל הגילאים.	19 – 30 נובמבר 2018
העברת תוצרי הלמידה	פתיחת דף אירוע פייסבוק ובו בתי ספר יעלו תוצרים על פי ההנחיות	עד 16 דצמבר 2018

השיעור נערך בשיתוף המפקחת הארצית ליישום חוק זכויות התלמיד/ה, אגף טכנולוגיות מידע במינהל תקשוב, טכנולוגיות ומערכות מידע, ויוניסף ישראל – בהלימה לנושא השנתי "שומרים על ייחודיות, שומרים על אחדות".

מטרות

1. התלמידים ילמדו על המשמעויות של הזכות להשתתפות והזכות להישמע עבור ילדים.
2. התלמידים יבררו מהן גבולות הזכות להשתתפות.
3. התלמידים יגדירו את האחריות האישית והחברתית שלהם במימוש הזכות להשתתפות במצבי חיים שונים.

מערך השיעורים

שיעור ראשון – הזכות להשתתפות "תופסים את הרגע"

1. המורה תציג בפני התלמידים את סעיף 12 באמנה הבינלאומית לזכויות הילד (נוסח הסעיף המלא מופיע במבוא למורה), ותדון עימם בשאלות הבאות –
 - א. מהי השתתפות על פי האמנה הבינלאומית לזכויות הילד?
 - ב. כיצד ההשתתפות צריכה לבא לידי ביטוי במצבים בהם משתפים ילדים וני נוער בתהליכי חשיבה וקבלת החלטות? (הערה – חשוב להתייחס לאופנים בהם משתפים בני נוער בשיח קבלת החלטות, למידע המוצג והנגיש להם, לכוונה העומדת בתהליך השיתוף, ולמידת ההשפעה שיש לילדים בנושא הנידון).
2. המורה תציג בפני התלמידים את התמונה הבאה של ארגון יוניסף – Participation Adolescents and Young People - (התמונה לקוחה מתוך אתר יוניסף)

<https://www.unicef.org/bulgaria/en/adolescents-and-young-people>

3. התלמידים יתבקשו להתייחס להיבטים שונים של הזכות להשתתפות כפי שלדעתם באים לידי ביטוי בתמונה.
4. יתקיים דיון בשאלות הבאות –
 - א. מתי אפשר להגדיר פעילות בה מעורבים בני נוער כפעילות המקדמת השתתפות?
 - ב. מה נדרש על מנת שההשתתפות של בני נוער בתהליכי חשיבה וקבלת החלטות תהיה משמעותית? (הערה – חשוב להתייחס לכוונות, למידע, למסגרת, לתוצאה).
 - ג. באילו נושאים חשוב שבני נוער יהיו שותפים? הסבירו ונמקו את הנושאים המוצעים.
 - ד. מה הם גבולות מימוש הזכות להשתתפות לתפיסתכם?
5. המורה תזמין את התלמידים לצלם, בדומה לתמונה המוצגת, רגע בחייהם שמבטא לתפיסתם את מימוש הזכות להשתתפות. התמונות יכולות להיות מופשטות ולהציג רעיון או להציג בני נוער במצב המשקף השתתפות. (הערה – אם התמונה כוללת בני נוער חשוב לוודא אישור והסכמת המצולמים)
6. בשיעור הבא – תלמידים המעוניינים יציגו את התמונה שצילמו, ויסבירו כיצד היא מבטאת לתפיסתם מימוש או הפרה של הזכות להשתתפות.
7. מומלץ לסיכום להציע לתלמידים לערוף קליפ קצר או מצגת הכוללת את הרגעים שצולמו ומסכמת את התובנות בנוגע למשמעות הזכות להשתתפות.

שיעור שני – הזכות להשתתפות בבית ספר

1. המורה תחלק את התלמידים לקבוצות שיח. כל הקבוצות תקבלנה את סיפור המקרה המצורף (נספח 1).
2. בקבוצות יתבקשו התלמידים לדון בפרטי המקרה, ולגבש דעה בנוגע –
 - א. זכותם של התלמידים להשמיע את עמדתם ודעתם.
 - ב. גבולות הזכות הזו במסגרת בית הספר.
3. המורה תכנס את התלמידים. במליאה כל קבוצה תציג את מסקנותיה מהדיון בקבוצת השיח.
4. המורה תקיים עם התלמידים דיון בשאלות הבאות –
 - א. כיצד הרגשתם ביחס לאירוע המתואר?
 - ב. מהי הבעיה המתוארת בסיפור המקרה לדעתכם?
 - ג. האם נתקלתם במקרים דומים?
 - ד. מנקודות המבט של המעורבים במקרה – התלמידים, המורה בכיתה, מנהלת בית הספר – אילו זכויות של כל אחד מהצדדים נפגעה להבנתכם בהתרחשות המתוארת?
 - ה. לאור טענת המנהלת – מה החשיבות של שמירה על היררכיה בניהול שיח? מה הקושי שעלול לעלות?
- ו. האם בתקנון בית הספר ישנה התייחסות לדרכי הפנייה והשיח עם הצוות החינוכי במצבים דומים לזה שבו דנתם?
- ז. באילו דרכים נוספות ניתן היה לפנות למנהלת ולקיים איתה דיון משמעותי?

5. הציעו מספר דרכי פעולה אפשריות שניתן להוסיף לתקנון הבית ספרי ולהציע לבני נוער בהתמודדות עם מקרים דומים. רכזו את ההצעות לרשימה אותה תוכלו לשתף עם בתי הספר האחרים המשתתפים בתוכנית באמצעות דף האירוע בפייסבוק.

תוצרי למידה

1. **תוצרי למידה בשיעורים** – יש להעלות את התוצרים לדף האירוע של השיעור הגדול בפייסבוק. נא לציין בפוסט את שם בית הספר והישוב, ולהוסיף 2-3 משפטי הסבר קצרים.

קישור לדף הפייסבוק

2. **פעילות שיתופית אינטראקטיבית** – א. הוסיפו את שם בית הספר למפה האינטראקטיבית, ובדקו אילו בתי ספר מהארץ שותפים לשיעור הגדול יחד איתכם.

קישור למפה האינטראקטיבית

ב. סכמו את הלמידה ב- 3-4 מילים או מונחים מרכזיים. הוסיפו את המילים הללו לענן המילים, ויחד נעצב תמונה המבטאת את הלמידה של כל בתי הספר בנושא השיעור.

קישור לענן המילים

נספח 1

במהלך שיעור מתמטיקה הפריעו מספר רב של תלמידים למהלך השיעור והתנהגו באופן שאינו מכבד את המורה (חוסר הקשבה להסברים, פטפוט, שפת גוף מזלזלת). המורה הודיעה לתלמידים שההפרעות אינן מאפשרות לה לנהל את השיעור, ולכן בשיעור הבא ייערך בוחן במתמטיקה על

יחידת החומר שהייתה צריכה להילמד בשיעור. בהפסקה, כעוסים מאוד, ניגשו שני תלמידים מהכיתה לחדרה של מנהלת ביה"ס ודרשו בתקיפות ובהרמת קול שתבטל את העונש. הם השמיצו את המורה. מנהלת ביה"ס ביקשה מהם לצאת מהחדר בטענה שאינם מתנהגים בכבוד, ושלא ניסו לדבר עם המורה לאחר השיעור או עם המחנכת ורכזת השכבה לפני שפנו אליה.